

ANABİLİM EĞİTİM KURUMLARI

ÜSTÜN YETENEKLİ
ÇOCUKLARDA
İSTENMEYEN
DAVRANIŞLARIN
YÖNETİMİ

ÜSTÜN YETENEKLİ ÇOCUKLARDA İSTENMEYEN DAVRANIŞLARIN YÖNETİMİ

Üstün yetenekli çocuklar yaşıtlarına göre daha erken öğrenme becerilerine sahiptirler. Bu özellikleri bazı olumsuz davranışları da beraberinde getirebilmektedir. Otoriteyi sorgulama ve karşı koyma, rutin olana karşı gelme, sosyal kuralları umursamama, önemli olarak algılanan şeylere karşı daha az ilgi gösterme bu davranışlardan bazılarıdır (Torrance, 1981). Delisle (1992) ve Kitano (1990) araştırmalarında, üstün yetenekli çocukların bağımsız davranma eğiliminde oldukları için davranışlarının yetişkinler tarafından kontrol edilmesinden rahatsız olduklarını ve bu noktada çatışma yaşayabildiklerini belirtmektedir.

Üstün yetenekli çocukların olumsuz davranışlarının yönetilmesinde etkili olan yöntemlerden biri ve en önemlisi, etkili iletişim kurmadır. Bu çocuklarla kurulacak iletişimde çok özenli davranılmalıdır. Klein'a (2007) göre üstün yetenekli çocuklar, normal gelişim gösteren akranlarına oranla genellikle aşırı duyarlı, son derece meraklı, derin düşüncelidir. Bu çocukların iç dünyaları zengindir ve eleştirel düşünme becerileri çok gelişmiştir. Yanlış anlamalara yol açabilecek net olmayan ifadeler, bu çocukların iç dünyalarında derin sarsıntılara sebep olabilir.

Yapılan araştırmalara göre üstün yetenekli çocukların sınıf ortamındaki olumsuz davranışlarını yönetmede, öğretmenlerin genel olarak destekleyici bir tutum sergilediği görülmektedir. Öğretmenler üstün yetenekli öğrencilerin olumsuz davranışları ile baş edebilmek için çeşitli tekniklerden yararlanmaktadır. Yapılan davranışları doğal karşılama, rol ve sorumluluk verme, ev ödevi verme, kendilerini ifade etme fırsatı verme, ailelerle iletişim kurma ve öğrenme ortamını zenginleştirme; kullanılan yöntemlerden bazılarıdır. Yine yapılan araştırmalar, hoşgörülü davranmanın olumsuz davranışları önlemede daha etkili olduğunu göstermektedir.

Anne Baba Olarak Üstün Yetenekli Çocuğun İstenmeyen Davranışları ile Nasıl Başa Çıkılır?

Üstün yetenekli çocuklar, yönlendirilmekten hoşlanmazlar. Kendilerine verilen direktifler doğrultusunda hareket etmeleri beklenirse istenmeyen tepkiler verirler. Direktiflere karşı gösterdikleri bu olumsuz yaklaşımın altında yatan neden, şüphesiz ki potansiyel olarak sahip oldukları liderlik vasfıdır. Bu sebeple, sahip oldukları özelliklerin ve yeteneklerin yöneticisinin de yine kendilerinin olmasını isterler. Yine de bu çocukların üstün yetenekli olmaları kurallara uymamak için bir mazeret oluşturamaz. Ancak çocuklara çok katı kurallar koymak da çocuklarda hırçın davranışlara ve öfke patlamalarına sebep olabilir. Yrd. Doç. Dr. Oktay Aydın'a göre kural koymanın da "kuralları" vardır.

Bunları Őu Őekilde sıralayabiliriz:

- **M¼mk¼n olduğunca az kural konulmalı:** Bu konuda temel ¼l¼lerden biri “yaşı kadar kural koymak” olabilir. ¼rneęin yedi sekiz yaşılarında bir ¼ocuk i¼in koyulacak kural sayısı yedi sekizi ge¼memelidir.
- **Kural koyarken ¼ocuęun da g¼r¼ş¼ alınmalı:** Bu davranış, ¼ocuęu ailenin g¼z¼nde değerli hissettirecek ve kuralları birlikte koydukları i¼in kurallara uymak konusunda da daha ¼zverili olmasını sağlayacaktır.
- **Kuralların nedeni a¼ıklanmalı:** ¼ocuęun bir kurala uyması i¼in ¼ncelikle o kuralın nedenini anlaması gerekmektedir. Ancak bu Őekilde kurala uymak i¼in ¼aba sarf edebilir.
- **Kuralları uygulamada tutarlı davranılmalı:** Kurallara uyulduğu ya da uyulmadığında ne olacağı konusu da a¼ıklıęa kavuşturulmalı. Kurala uyulmadığı durumlarda kimi zaman g¼rmezden gelme, kimi zaman k¼¼¼k hatırlatmalar yapma, kimi zaman da kurala neden uyulmadığı konusunda konuşmalar yapma gibi y¼ntemler denenebilir. Eğer bunlar işe yaramıyorsa o zaman k¼¼¼k mahrum bırakmalar (oyunu kısıtlama, televizyon izlemesini sınırlandırma gibi) s¼z konusu olabilir.
- **Kurallar tabulaştırılmamalı:** Zaman i¼inde ihtiya¼ı karşılamayan ya da ¼ocuęun gelişimini desteklemeyen kurallar değiştirilebilir.

¼st¼n yetenekli ¼ocuklar inandıkları konularda kararlı ve inat¼ıdırlar. Kendilerince doğru olanda ısrar ederler. Bu durum, zaman zaman ¼ocuk ve aile arasında otorite kurma kaynaklı ¼atıřmalara d¼n¼řebilir. Oluşan ¼atıřmaların ¼öz¼me kavuşabilmesi i¼in otoritenin doğru ve etkin Őekilde uygulanabilmesi son derece ¼nemlidir. Yrd. Do¼. Dr. Oktay Aydın’a g¼re ego odaklı otorite ve akıllı otorite olmak üzere iki tip otoriteden s¼z etmek m¼mk¼nd¼r. ¼ocuk yetiştirmede ve eğitim ortamlarında akıllı otoritenin tercih edilmesi gerekirken bu iki otorite fig¼r¼ arasındaki farklar da Őu Őekilde sıralanabilir:

- **Ego odaklı otorite ¼fkeye, akıl odaklı otorite ise akla dayalıdır:** Akıllı otoritenin en temel ¼zellięi, arkasında y¼netilemeyen bir ¼fke olmamasıdır. Akıllı otorite, ¼fkeden daha ¼ok mantıksal bir temele dayanır.
- **Ego odaklı otorite ebeveynin ihtiya¼ına, akıllı otorite ise ¼ocuęun ihtiya¼ına hizmet eder:** Akıllı otorite, ebeveynin kendi ihtiya¼ından ¼ok ¼ocuęun ihtiya¼ına odaklanır. ¼ocuęun sosyal ilişkilerinde olumsuz davranışlarını y¼neterek olumlu davranışlar sergilemeyi ¼ęrenmesi i¼in akıllı otoriteye ihtiya¼ı vardır. Eğer ¼ocuk başkalarının g¼rev, hak ve sorumluluklarını engellerse, başkalarının g¼venlięini tehlikeye sokarsa, ¼evresindekilere karşı alay etme, aşağılama, k¼t¼ s¼z s¼yleme gibi tepkiler verirse akıllı otoriteyi kullanmak bir ihtiya¼ haline gelmiş demektir.

- **Ego odaklı otoritede abartılı öfke, akıllı otoritede ise kontrollü öfke söz konusudur:** Ebeveynler, çocuklarına yönelik otoriteye başvurmadan önce kendi duygularını kontrol etmelidirler. Otoritenin arkasında öfke, kaygı, üzüntü gibi duygular olabilir. Buradaki duygular arasında en kritik olanı öfkedir. Ebeveynler, yaşadıkları öfkeyi anlayabilir ve yönetebilirlerse akıllı otoriteyi kullanma şansına sahip olabilirler. Aksi halde süreç çok rahatlıkla bir krize dönüşebilir.
- **Ego odaklı otorite temelde tutarsız, akıllı otorite ise tutarlıdır:** Ego odaklı otorite daha çok duygulara dayanır. Duyguların değişebilmesine bağlı olarak otorite uygulamaları da farklılaşır. Bu da doğal olarak tutarsız sonuçlar doğurur. Akıllı otoritenin temelinde düşünsel bir zemin olduğundan uygulanışı da tutarlı olur. Evetler genelde evet, hayırlar ise genelde hayır olur. Burada anne ve babanın fikir birliğinde olması önemlidir.
- **Ego odaklı otorite sorun odaklı, akıllı otorite ise çözüm odaklıdır:** Otorite süreci egoya dayandığında çözüm değil, sorun daha öncelikli hale gelir. Anne babalar, çocukla yaşadıkları sorunu uzatıp dururlar. Oysa akıllı otorite çözüme odaklanır. Çözüme ulaştığında da kısa sürede ilişkiyi normalleştirir. Çünkü asıl amaç, sorunu uzatıp durmak değil, bir an önce çözüme kavuşmaktır.

Anne babalar çocuklarının zekâ düzeylerinin yüksek olmasının, büyürken karşılaştıkları sorunların çözümünde onlara artı bir özellik kazandırmayacağını ve onların hâlâ çocuk olduklarını akıllardan çıkartmamalıdır.

Kaynakça:

- Aydın, O. (2014, 11 Eylül) "Çocuğunuza kural koymanın kuralları" www.gazetevatan.com
- Aydın, O. (2015, 29 Ocak) "Çocuk yetiştirmede akıllı otorite" www.gazetevatan.com
- Delisle, J. R. (1992) Guiding the social and emotional development of gifted youth. USA: Longman Press.
- Kitano, M. (1990) A developmental model for identifying and serving young gifted children. Early Child Development and Care,63, 19-31
- Klein, B. S. (2007) Raising gifted kids. USA: American Management Association.
- Torrance, E. P. (1981) Non-test ways of identifying the creatively gifted.(Eds. J. C. Gowan, J. Khatena & E. P. Torrance) Creativity: Its educational implications. pp. 165-170. Dubuque: Kendall/Hunt.